

⁹⁾ Op geen enkel gebied zal de opvatting der souvereiniteit in eigen kring het wetenschappelijk denken belemmeren, veeleer het stimuleeren, om binnen zijn goddelijke grenzen tot het uiterste den Gegenstand binnen den logos te begrijpen. Ook weet deze opvatting niets van een voor onze kennis „gesloten systeem” van souvereine kringen, daar veeleer voortdurend de weg voor het ontdekken van nieuwe kringen openblijft. Maar wel zal immer de souvereiniteit in eigen kring een dam blijven tegen het metaphysisch wetenschapsideaal, dat in de almacht der natuurwetenschappelijke methode geloofd. De souvereiniteit in eigen kring, gefundeerd enerzijds in het grenskarakter der wet, anderzijds in de organisch-kosmologische eenheidsgedachte, is het kritisch uitgangspunt κατ' ἐξοχήν, is met name veel kritischer dan Kant's redekritiek.

Een leerrijk voorbeeld levert hier de psychologie. Een tijdlang geloofde men, dat de Weber-Fechnersche wet de grenzen tusschen het physische en het psychische terrein logisch had overbrugd en dat ook de psychologische verschijnselen met de kwantitatief-mathematische methode konden worden begrepen.

Doch vooral de moderne Akt-psychologie toonde aan, dat deze mathematische wet geheel in het grensgebied, in het substraat van den psychischen kring bleef steken en den psychischen Gegenstand als zoodanig eenvoudig niet kon benaderen. Zie hierover Binswanger: *Einführung in die Probleme der Allgemeinen Psychologie*, (Berlin, 1922 S. 82 flg.).

¹⁰⁾ In de kern der zaak vindt men dezelfde opvatting van het kennend subject reeds bij Dr. Kuyper in zijn *Encyclopaedie der Heilige Godgeleerdheid* Dl. II, Algemeen Deel, 2e druk, (Kok, Kampen) 1909, blz. 18 vlg., een werk, dat telkens intuïtief de diepste wijsgeerige inzichten openbaart.

In den jongsten tijd heeft Nicolai Hartmann in zijn aangehaald werk: *Grundzüge einer Metaphysik der Erkenntnis* (2e Aufl., 1925) van kritisch-ontologisch standpunt de antinomie van de humanistische instelling van het subject-object probleem zoeken op te lossen, door beide in den ontologischen zijnsfeer „in zu betten” (zie S. 307 flg.): „Die gnoseologische Betrachtung zeigt, der ratio cognoscendi folgend, wie das Seiende als Gegenstand der Erkenntnis partial erfassbar wird: die ontologische zeigt, der ratio essendi folgend, wie die Erkenntnis sammt ihrem Gegenstände bedingt ist durch die sie tragende und bindende Welt des Seins (S. 307)”. Het is er echter verre vandaan dat Hartmann daarmee de Calvinistische lijn zou naderen. Het humanisme kan tenslotte zijn eigen levensader niet doorsnijden. Nochtans blijft Hartmann's arbeid belangwekkend.

§ 4. De beteekenis der Calvinistische wetsidee voor rechtswetenschap en rechtsphilosophie.

¹⁾ Bij de term „substraat” (ὑποκείμενον) moet men zich in onzen gedachten-gang losmaken van de Aristotelische Substantz-gedachte; het bedoelde begrip heeft bij ons den neutraal-kosmologischen zin van het „onderliggende” en omvat dan zoowel de onzinnelijke als de zinnelijke realiteiten. Met name kan dit kosmologisch substraat natuurlijk niet in het rechtsoordeel ingaan. Nochtans is de beteekenis der substraten voor het recht zoo fundamenteel, dat het recht in 't niet zou verzinken, wanneer de substraten het niet in kosmischen zin fundeerden. Dan immers vervielen ook de analogieën en met haar de rechts-modaliteit zelve. Zoo streng moet de organische wetsidee binnen de souvereine kringen worden doorgevoerd.

²⁾ Zulks tegen de Marburgerschool, met name tegen Cohen's opvatting van de mathematisch-logische analogie in de begrippen individu (eenheid), maatschappij (veelheid) en staat (alheid). Zie Cohen: *Logik der reinen Erkenntnis*, S. 142 en 202.

³⁾ Siegfried Marck heeft in zijn belangrijke studie: *Substanzbegriff und Funktionsbegriff in der Rechtsphilosophie*, (1925) eveneens een poging gedaan, om tegen de functionalistische „Normlogik” die alle substantieele elementen binnen de rechtssfeer in functies tracht op te lossen, weder het substantieel element in de begrippen rechtspersoonlijkheid, juridischen wil en staat geldend te maken. De weg echter, dien de schrijver inslaat, voert ons weder midden in de antinomie, in het dialectisch denken vanuit de grondstructuur der humanistische wetsidee. In aansluiting aan de „Ich-Philosophie” der moderne phaenomenologie en denk-psychologie tracht Marck het substantieele element in de